

น้ำท่วมปาก

พระอาจารย์สงบ มนฺสฺสนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “ติดสงบหรือกิเลสหลอก”

รู้สึกดีใจที่ชีวิตนี้ได้พบครูบาอาจารย์ที่ลงใจและถูกจริต ทำให้เข้าใจและคิดเห็น ถูกขึ้นจากความเชื่อความคิดผิดๆ ที่เดิมไม่รู้ว่ามีผิด เริ่มตั้งใจภาวนาโดยทำที่บ้านและหาโอกาสไปวัด ปัญหาตอนนี้คือ

๑. กำลังหาสมดุลระหว่างงานทางโลกและทางธรรม เวลาไปวัดได้ปฏิบัติ แต่พอต้องกลับบ้าน ต้องมาทำงานอยู่กับโลก รู้สึกเสียใจ รู้สึกรอบตัววุ่นวาย หงุดหงิดไม่อยากกลับ แต่ในใจก็รู้สึกว่ายังมีหน้าที่การงานและพ่อแม่ที่เราต้องรับผิดชอบ แบบนี้เราติดความสงบหรือกิเลสหลอกคะ แก้ไขอย่างไร

๒. จิตเสื่อม ช่วงแรกมีวินัยและบังคับตัวเองให้ภาวนา ไม่ค่อยฟุ้ง หลังๆ มามากจะนั่งไม่ค่อยได้ คั่นยุกยิก มีอะไรมาแต่ตามหน้าให้รำคาญและชวนให้ออกเสมอ นั่งไม่ได้นานหรือสมาธิเหมือนปีแรก หงุดหงิด เข้าว่าตัวเองเหลวไหล จะเสื่อมอีกนานแค่ไหน ได้กลับไปวัดก็ได้อุบายกลับมาเริ่มพุทธโธ ธัมโม สังโฆใหม่ สลับกับฟังเทศน์ในวันที่นั่งไม่ได้ แบบนี้เป็นทางแก้จิตเสื่อมไหมคะ

๓. ปัญหาทางโลก เพิ่งรู้จักทุกข์ของการเป็นเจ้าของบ้านมาพร้อมกับการเป็นหนี้ บ้านครั้งแรก รู้ว่าเราผ่อนได้ แต่รู้สึกว่าแบกอะไร และเป็นภาระให้เราไปปฏิบัติแบบเต็มตัว ออกจากงานไม่ได้ มีวิธีวางใจอย่างไรไม่ให้ทุกข์

๔. ทำงานได้กลับบ้านทุกศุกร์ กลับมาแต่ละครั้ง แม้มักจะเล่าแต่เรื่องที่ทำไม่ดี พุทธกรรมที่ไม่ถูกใจ เวลาเราบอกว่า อย่าจับผิดคนอื่น จับผิดตัวเอง จะสบายใจ ก็ถูกโกรธ ประชด ถามว่า จะให้เราทำอย่างไร เกลียดพอ บอกเตือนพอ ซึ่งแม่บอกพ่อ พ่อยัง

ไม่เปลี่ยน มีวิธีคุยหรือบอกคุณแม่อะไรคะ และวางใจอย่างไรเรื่องพ่อ เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่หนูอยากเลือกอยู่ปฏิบัติดีต่อกันเท่าที่ทำได้แบบไม่ค้ำใจ และยังคงตัณญาต่อทั้งคู่

ขอบคุณหลวงพ่อกับพี่ที่ฟังทางใจ ขออภัยที่ถามมายาว

ตอบ : คำถามเขาถามมายาวนะ ฉะนั้น สิ่งที่เขาถามมายาว คำถามมันเป็นเหมือนตะกอนในใจ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติ เรามีหลักนะ เราพอทำอะไรได้ เราก็ทำของเราไปอยู่ที่อำนาจวาสนา เพียงแต่ว่าเราอยู่ทางโลกเลย เราอยู่ทางโลก ถ้าเขาไม่ได้สนใจเลย มันน่าเสียดายชีวิตของเขา เวลาเขาเกิดมาแล้ว เขามีชีวิตแล้ว ชีวิตนี้ควรจะมีค่า ควรจะมีค่า มีค่า เห็นไหม เงินทองนะ ใช่ มันเป็นเรื่องของเขาโดยสมมุติ โดยสิทธิ แต่จริงๆ แล้วสิ่งที่จะเป็นคุณสมบัติของเรามันเป็นบุญกุศลต่างหาก

สิ่งที่ว่าข้าวของเงินทอง เราก็มีไว้ใช้สอยเพื่อดำรงชีวิต เพราะว่าเราต้องเทียมหน้าเทียมตาไปกับโลก เราเห็นด้วย คนที่มีความสามารถ คนที่มีหน้าที่การงานทำมาค้าดีศรีของความ เป็นมนุษย์ ความเป็นมนุษย์มันก็เท่ากันนั่นนะ ความเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์ เห็นไหม มนุสสเปโต มนุสสตีรัจฉาโน มนุสสเทโว เราจะเป็นมนุษย์เทวดา มนุษย์สัตว์ มนุษย์เปรต เราจะเป็นมนุษย์สิ่งใด

เวลาอารมณ์เราโกรธ เวลาอารมณ์เรารุนแรง เราผูกโกรธใคร นั่นนะมนุษย์เปรต ถ้าจิตใจเราแจ่มใส จิตใจเราผ่องใส นี่มนุษย์เทวดา เราเลือกเป็น เราจะเลือกเป็นมนุษย์ประเภทใด ฉะนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทางโลก ฉะนั้น ถ้าเรามีศรัทธามีความเชื่อมาเกี่ยวกับเรื่องศาสนานะ อันนี้มันเป็นบุญมาก เป็นบุญมากตรงไหน เป็นบุญมากตรงที่เวลาคนมีทิวฐิที่ไม่เชื่อเรื่องศาสนาเขาก็คัดค้านของเขาไปนั่นนะ เขาคัดค้านไป เขาค้านจากความคิดของเขา คัดค้านจากความคิดของเขา แต่เวลาความคิดของเรา ถ้าเราเชื่อ มันมีค่ามากนะ

เวลาในพระไตรปิฎก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาพระโมคคัลลานะไปทรมานพวกเดียรถีย์ โอ้โฮ! กว่าจะได้แต่ละคนนะ ลำบากมาก ทิวฐินี่สำคัญมากเลย ทิวฐินะ พอทิวฐิมันไม่ฟังใคร ถ้าไม่ฟังใครแล้ว ความเห็นอย่างนั้นนะ แล้วถ้าเกิดการโต้แย้งแล้วเขาไม่ฟังใครเลย ถ้าเราเป็นอย่างนั้นนะ โลกเขาเป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น ถ้าเราสัมมาทิฐิ เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เรามีหน้าที่การงานของเรา เราทำงานทางโลกแล้ว ถ้าเรายังใส่ใจของเราอยู่ เราเกิดมาเรามีบุญกุศล เพราะว่า เพียงแต่ว่าทิฐิความเห็นผิดแล้วพลิกมาให้เห็นถูกก็ลำบากพอแรงแล้วละ แต่ถ้าเราพลิกมาทางนี้ได้ เราคิดว่าเรามีวาสนา ถ้ามีวาสนาแล้ว

ฉะนั้น เขาบอกว่า รู้สึกดีใจมากที่มีครูบาอาจารย์ที่ลงใจ

ถ้ามีครูบาอาจารย์ที่ลงใจนะ ถ้าครูบาอาจารย์ที่ลงใจ เราเอาสิ่งนั้นเป็นที่พึ่ง เขาหาครูหาอาจารย์กัน พระปฏิบัติเขาจะหาครูหาอาจารย์เลย เวลาประพฤติปฏิบัติ ถ้าจิตเสื่อม จิตเสื่อมก็ไปหาครูบาอาจารย์แล้วไปชาร์จไฟ แล้วถ้ามีความดั่งเลงสัย มีสิ่งใดเข้าไปหาท่านเลย เข้าไปหาท่าน เพราะท่านแก้ไขให้ได้หมดแหละ ฉะนั้น พระกรรมฐานเราถึงเรียก “พ่อแม่ครูบาอาจารย์” เป็นทั้งพ่อทั้งแม่ เป็นทั้งครูบาอาจารย์ เป็นทุกอย่างพร้อมเลย

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าครูบาอาจารย์ที่ลงใจหายาก ฉะนั้น เวลาลงใจแล้ว ดุสิต เวลาที่มีพวกลูกศิษย์เขามาถามว่า เวลาเขาไปที่อื่น แล้วเขาไปทำบุญที่ไหน เขาจะตรวจสอบกันอย่างไร

เราพูดคำเดียวประจำ “พูดกับทำตรงกัน” คนเราพูดกับทำตรงกันนี่จบ พูดอย่าง ทำอย่าง มันไม่ใช่แล้ว พูดกับทำ ทำอย่างที่ทำ พูดอย่างที่ทำ นั่นนะให้สังเกตตรงนี้ ถ้าทำอย่างที่ทำ พูดอย่างที่ทำ ตรงกับสัจจะ ตรงกับความจริง ครูบาอาจารย์ท่านเป็นแบบนี้ เพราะอะไร เพราะว่าถ้ามันบิดพลิ้วไป มันเหมือนกับเบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่น

ถ้าเบียดเบียนตน เบียดเบียนตน ตนเองตนก็ไม่รู้ ตนเองตนก็ไม่ซื่อสัตย์กับตน แล้วเบียดเบียนตนแล้วไปเบียดเบียนผู้อื่น เพราะตัวเองยังสงสัย ตัวเองก็ยังทำไม่ได้ แล้วก็ไปสอนคนอื่น มันก็เบียดเบียนผู้อื่นนะสิ

ฉะนั้นบอกว่า ถ้าลงใจแล้ว ลงใจนะดี แต่ก็ต้องดูกันไป ดุสิตที่ถูกต้องให้มันเป็นคุณงามความดี เป็นความจริงตลอดไป แล้วบอกว่าถ้าลงใจแล้วมันมีผลอย่างนี้ เพราะมันจริง เพราะมันถูกกับจริต

“และคิดเห็นที่ถูกขึ้นจากความเชื่อ ความคิดที่ผิดๆ”

เดิมไม่รู้ว่ามีผิด เห็นไหม ถ้ามันไม่ลงใจ มันไม่ชอบใจ มันไม่เชื่อใคร เห็นไหม ถ้าคิดผิด ถือผิด มันก็คิดผิดๆ อยู่อย่างนั้นนะ มันไม่ฟังใครหรอก มันไม่ฟังใครเพราะอะไร เพราะกิเลสมันจะเข้าข้างตัวเอง กิเลสมันจะยุแหย่ให้ตัวเองเชื่อความสำคัญของตน ตนคิดอย่างไร คิดว่าตัวเองถูกหมด กิเลสเป็นอย่างนั้นนะ

แต่ถ้าฟังธรรมๆ เวลาฟังธรรมเข้ามากรอง อานิสงส์ของการฟังธรรม สิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง สิ่งที่ได้ยินได้ฟังแล้ว สิ่งที่ได้ยินได้ฟังแล้ว แต่ยังไม่เลงสงสัยอยู่ ถ้าฟังแล้วเราพิจารณาของเราไป แก่ความสงสัยของใจได้ แล้วถ้าฟังไปแล้วถ้าจิตมันลง จิตนี้ผ่องแผ้วนี่อานิสงส์ของการฟังธรรม ถ้าเรามีครูบาอาจารย์ที่เราลงใจ เราเชื่อถือ มันจะเป็นประโยชน์ที่ว่าเหมือนชอบเหมือนคนมีพ่อแม่ มีคนมาพูดตลอด เวลาวันแม่ๆ ถ้ายังมีพ่อแม่อยู่ก็ไปไหว้พ่อไหว้แม่ แต่ถ้าพ่อแม่เสียแล้วละ วันพ่อวันแม่จะไปไหนละ วันพ่อวันแม่ก็คิดถึงพ่อคิดถึงแม่ มันก็ว่าเหวใจ

นี่ก็เหมือนกัน ถ้ามีครูบาอาจารย์ มันก็เหมือนวันพ่อวันแม่ พ่อแม่เรายังอยู่ โอ้ย! ยังได้บูชากราบไหว้ใหม่ ยังได้ดูแลพ่อแม่ เออ! ยังจับเนื้อต้องตัวได้ แต่พ่อแม่เสียแล้วละ พ่อแม่เสียแล้ว เรายังคิดถึงอยู่ เราก็ทำความดีของเราขึ้นไป ถ้าพ่อแม่เราเสียแล้ว

นี่ก็เหมือนกัน ถ้ามีครูบาอาจารย์เป็นหลักใจได้ นี่พูดถึงว่ามีครูบาอาจารย์ที่ลงใจนะ ลงใจ สังเกต ให้พูดกับทำตรงกัน ถ้าสิ่งใดที่มันผิด ท่านจะกำราบ ถ้าสิ่งใดที่เป็นความถูกต้องดีงาม ท่านจะเชิดชู เชิดชูให้มันดีขึ้นมา แล้วดีขึ้นไปเรื่อยๆ นี่พูดถึงว่าครูบาอาจารย์ของเรา

นี่คำถามนะ “๑. กำลังหาสมดุระหว่างทางโลกและทางธรรม เวลาไปวัดแล้วปฏิบัติแล้ว พอจะกลับบ้าน มันหงุดหงิด มันเสียใจ มันไม่อยากจะกลับ แต่ก็มีความขึ้นมาว่า เรายังมีหน้าที่ ยังมีพ่อแม่ต้องรับผิดชอบ เราต้องกลับ”

ทีนี้คำว่า “ต้องกลับ” เวลาจิตมันดี เวลาจิตมันดีมันก็ดี เวลาบางที่จิตไม่ดี มันมีเด็กนะ พ่อแม่พามาภาวนาที่นี่ พ่อแม่เขาก็ภาวนาดี แต่เด็กมันรำคาญมันนะ มันเงิบมันแบบว่ามันอยู่ไม่ได้ มันบอกพี่เลี้ยงเลยละ “เราเรียกแท็กซี่กลับบ้านเถอะ เราเรียกแท็กซี่

กลับกันเอง ทั้งพ่อทั้งแม่ไว้เนี่ย พ่อแม่อยากปฏิบัติ เรากลับบ้านๆ” นี่คิดประสาเด็ก เห็นไหม เด็กไม่ได้อยากอยู่ที่นี้ มันอยากกลับ แต่ของเรา เวลาเรามาปฏิบัติแล้ว ถ้ามันดี เราอยากอยู่ที่นี้ เราอยากปฏิบัติต่อเนือง

ฉะนั้น เวลาคนที่เขามีปัญหา เขาบอกว่า เขาต้องทำหน้าที่การงาน เขาจะปฏิบัติก็ปฏิบัติไม่ได้

เราจะบอกว่า ถ้าปฏิบัตินะ ปัจจัยเครื่องอาศัย วัดเขาดูแลให้ได้ทั้งนั้นนะ แต่เวลาปฏิบัติไปแล้ว เวลาหัวใจของเรา เวลากิเลสมันฟูขึ้นมา มันเห็นผิดไปทั้งนั้นนะ เวลามันเห็นผิดขึ้นไปแล้วมันคิดท้อแท้

แต่ถ้ามันเห็นถุณนะ มันอยู่ทุกข์ขนาดไหนมันก็พอใจ มันจะอยู่ทุกข์ มันอยู่ที่ขาดแคลนอย่างไรมันยังพอใจเข้าไปใหญ่ถ้าจิตมันดี

เราจะบอกว่า เวลาเรามา คิดทางโลกก็เป็นอย่างนี้นะ เวลาปฏิบัติไปแล้ว จิตเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ เป็นอีกเรื่องหนึ่งเลยละ

ฉะนั้น เวลาเขาบอกว่า เวลาเขามาปฏิบัติที่ดีมากเลย แต่เวลาจะกลับ เวลาจะกลับมันอาลัยอาวรณ์ ใ้เนี่ยเราเป็นคน ๒ หน้าที หน้าทีหนึ่ง เราจะต้องประพฤติปฏิบัติให้จิตใจเราเข้มแข็ง หน้าทีหนึ่ง เราจะต้องมีหน้าที่การงานเพื่อดำรงชีวิต เพื่อความเป็นอยู่ของทางโลก เพื่อความเป็นอยู่ของพ่อแม่ เวลาเรา ก็มา เราก็กำหนดวันอยู่แล้ว เวลาจะกลับต้องกลับ แต่กลับไปแล้ว ถึงเวลาแล้ว เวลากลับไปแล้ว ทำงานแล้ว ถ้ามีเวลาเราก็ภาวนาที่บ้านของเรา เราดูแลหัวใจของเรา

เพราะว่างานทางโลก งานหาปัจจัยเครื่องอาศัย งานหาปัจจัยเพื่อดำรงความเป็นมนุษย์ ถ้าเราพิจารณาของเรา เราดูแลหัวใจของเรา งานนี้งานจะทำให้จิตใจของเรา มันมีอึดตสมบัติเป็นสมบัติของเรา

เวลาคนเขามีทิฐิ เขาไม่สนใจทางศาสนา กว่าเขาจะพลิกมาให้มีสัมมาทิฐิ มันยังยุ่งยากขนาดนั้น แล้วเวลาของเรา เราทำ ๒ หน้าที หน้าทีหนึ่งคือเราทำหน้าที่การงานโดยปกติของเรา แต่ถึงเวลาแล้วเราอยากจะทำประพฤติปฏิบัติของเรา เราหาเวลาของเรา นี่มันเป็นข้อเท็จจริงในทางโลก เราต้องทำของเรา

ฉะนั้น สิ่งที่ว่า อันนี้เป็นกิเลสหลอกหรือว่ามันติดสงบ

กิเลสมันหลอกทุกคน มันหลอกทั้งพระด้วย หลอกทั้งผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ หลอกทุกคน กิเลสมันหลอกหมดคนละ ฉะนั้น กิเลสมันหลอก เราต้องมีสติปัญญาเหนือมัน คือว่าถ้ามันถึงเวลาเรากำหนดแล้ว เราจะไป เราต้องไป ถึงเวลาจะปฏิบัติ เราต้องปฏิบัติ เรากำหนดเวลาของเราแล้ว เราทำความจริงของเรา กิเลสมันจะหลอกอย่างไร มันจะเสี่ยม มันจะยี้ดเวลา มันจะต่อเวลาอย่างไร อันนั้นกิเลสมันบังเงา เราไม่ให้กิเลสมันหลอก

ถ้าคำว่า “กิเลสมันหลอก” ถ้ากิเลสมันหลอก เหมือนเราจะทำก็ไม่ได้ เราจะอยู่ก็อยากไป จะไปก็อยากอยู่ มันก้ำกึ่งกัน เราตั้งเวลาของเราแล้วเอาความจริงของเราเลย ทำให้ได้ตามนั้น แล้วถ้าถึงเวลาแล้ว เราจะปฏิบัติจริงๆ ให้ปฏิบัติจริงๆ ไปเลย เอาตรงนี้ไม่ให้สิ่งใดเข้ามาหลอก

เราเองเป็นความกังวลใจ มันเป็นความกังวล ทำให้เราละล้าละลัง ทำสิ่งใดไม่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เอาฝ่ายทางโลกด้วย แล้วถ้าทำสองหน้าที่ ก็เอาฝ่ายทางธรรมก็รักษาของเราเพื่อประโยชน์กับเราเอง

“๒. จิตเสื่อม ปีแรกมันมีวินัยบังคับตัวเอง ปฏิบัติดีมาก พอต่อๆ มาเกิดจิตเสื่อม พอจิตเสื่อมขึ้นมาแล้ว ตอนนี้ปฏิบัติมันไม่เข้มแข็ง ไม่ตั้งขึ้นมา”

เห็นไหม เวลาปฏิบัติต่อเนื่องๆ เป็นอย่างนี้ ถ้าคนเรา คนเราไม่รู้จักเจริญ ไม่รู้จักเสื่อม มันจะเป็นคนที่เคยทำงานเป็นได้อย่างไร คนจะทำงานเป็นมันต้องรู้จักเจริญ คนที่ทำอะไรไม่ได้แล้วทำขึ้นมาได้ ให้มันรู้จักจิตของตัวเอง เวลามันเสื่อม เสื่อมไปแล้วเราจะแก้ไขอย่างไรให้มันกลับมาเจริญ

นี่ก็เหมือนกัน จิตใจของเรา ถ้าเวลามันลงใจ เวลามันเสื่อมของมัน มันทำของมัน พอเสื่อมมัน มันทำด้วยสติด้วยปัญญา มันก็ได้ประโยชน์ ทำไปๆ ไปคุ่นชิน พอคุ่นชินขึ้นไปแล้วนอนใจใจ เราเคยทำได้ๆ เราเคยปฏิบัติได้ นี่เวลาคุ่นชิน

ฉะนั้น เวลาไปอยู่กับหลวงปู่มัน เวลาไปอยู่กับหลวงตา ท่านจะไม่คู้ชินกับสิ่งใดเลย ไปอยู่กับท่านใหม่ๆ ท่านจะบอกว่าห้ามคู้ชินกับใครทั้งสิ้น การคู้ชิน กิเลสจะออกชองนั้นนะ คู้เคย การคู้ชิน

แต่ถ้ามีสติปัญญา มันจะเหมือนกับแม่เนื้อ เวลามันจะกินหญ้า กินต่างๆ ในป่ามันต้องระวังตัวตลอดเวลา เพราะนายพรานจะฆ่ามันตลอดเวลา นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่คู้ชินกับใคร หน้าทีการงานของเราก็เป็นหน้าทีการงาน เราไม่คู้ชินกับใคร ไม่คู้ชินกับอารมณ์ของตัวเองด้วย

อารมณ์ที่ดี คู้ชินกับมัน มันก็พลัดพรากจากเราไป อารมณ์ที่ไม่ดีเลย ไม่ต้องการมัน มันก็อยู่กับเราตลอดไป เห็นไหม ไปคู้ชินกับมัน เราต้องมีสติมีปัญญา ถ้ามีสติปัญญา เราจะรักษาตัวรอดตลอดไป เหมือนคน เวลานายท้ายเรือเขาออกเรือไปในทะเล เห็นทะเลมันราบเรียบนั้นนะ พายุมานี้ตายเลยละ

นี่ก็เหมือนกัน เวลาภาวนา จิตมันดี จิตมันเสื่อม มันต้องดูตรงนี้ ถ้าจิตมันเสื่อม เห็นไหม จิตมันเสื่อม เสื่อมเพราะอะไร ถ้าจิตมันเสื่อม เวลาครูบาอาจารย์ของเรา ถ้ามันเสื่อม พุทโธอยู่หรือปัญญาอบรมสมาธิอยู่ ถ้าไม่อยู่ ท่านผ่อนอาหาร ถ้าผ่อนอาหารเวลาคนจะปฏิบัติจริงๆ อดนอนเลย ไม่นอน สู้กับมัน

นี่เวลาสู้กับมัน นักบวชหรือผู้ปฏิบัติมันมีหน้าที่เลี้ยงชีพด้วยปลีแข้ง เข้าออกบิณฑบาต ถ้าอดอาหารก็อดนอน อดทุกอย่าง อดเลย มันไม่ต้องมาพะว้าพะวงงวองว่าเราจะต้องไปทำนั่น

เวลาในประเพณีของพระกรรมฐาน ถ้าอดนอนผ่อนอาหารแล้วเขาไม่ต้องทำข้อวัตร เขาให้สู้กับกิเลสได้เต็มที่เลย ถ้าสู้กับกิเลสเต็มที่ เห็นไหม ถ้าเอาเต็มที่ มันก็พินมาพอพินมา ทีนี้ถ้าคนเคยเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ มันจะเข็ด มันจะเข็ดเพราะมันจะคอยดูแลรักษา หนึ่ง เสื่อมเพราะอะไร เพราะว่าชอบคุย ชอบไม้ ชอบสุขุมหัวคุยกันทางเสื่อมทั้งนั้นนะ ทางที่เป็นทางเสื่อม ท่านไม่ไปทำอย่างนั้น คนที่ปฏิบัติจริงๆ เขาไม่ไปทางแห่งการเสื่อม เขาจะไปแต่ทางแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความเจริญรุ่งเรือง เขาอยู่ในที่สงัด ในที่วิเวก

คนเขาดูพฤติกรรม ถ้าคนภาวนาเป็น พฤติกรรมของเขา เขาจะไม่คลุกคลีกับใคร เขาจะรักษาหัวใจของเขา เขาจะอยู่ในที่ความสงบสงัด เวลาฉันอาหารเขาก็ฉันเพื่อ ดำรงชีวิต ไม่ได้ฉันเพื่ออะไร เขาจะรักษาตลอดเลย เพราะอะไร เพราะเขาจะห่วงตรงนี้ ใจ ห่วงเวลาไปเสื่อมข้างหน้าแล้วทุกข์หมดเลย ทุกข์ยากมาก

ฉะนั้น พฤติกรรม ความเป็นอยู่ นักปฏิบัติเขาดูกันออก ถ้านักปฏิบัติจริงนะ เขาจะมีสติ การเหยียดการคู่ เขาจะฝึกสติไว้ตลอดเลย นี่พูดถึงเวลาจิตมันเสื่อม ถ้าจิตมัน เสื่อมนะ เราก็ค่อยดึงกลับมา เพราะอะไร ถ้ามันไม่มีเจริญ มันก็ไม่มีเสื่อม ถ้ามันเสื่อม แสดงว่ามันเคยเจริญมา มันเคยมีความสุขมา เวลาเสื่อมมามันก็ทุกข์ มันจะให้เห็นใจว่า เราทำดีแล้วได้อย่างไร ทำดีได้แค่ไหน แล้วถ้าไม่ดี มันเป็นอย่างไร แล้วเราจะทำอย่างไร ต่อไป ถ้าทำอย่างไรต่อไป มันก็ต้องฟื้นฟูกขึ้นมา สู้กับมันใหม่ สู้กับใคร

นักรบ เวลาเขาบอกว่านักรบๆ มันต้องแบกปืนกันไป เวลาครูบาอาจารย์นักรบ แบกกกลดแบกบาตรเข้าป่าเข้าเขา รบกับตัวเอง เขามีแต่ไปที่สะดวกสบาย ไร่เราเข้าป่า เข้าเขา มันไม่มีจะกิน ไปรบกับอะไร รบกับใจความหวาดกลัวหวาดระแวงในใจใจ รบกับ หัวใจตัวเอง นี่นักรบ นี่พูดถึงว่าจิตเสื่อมนะ

ข้อ ๓. ปัญหาทางโลกแล้ว “๓. เพิ่งรู้จักทุกข์จากการเป็นเจ้าของบ้านมาพร้อม กับความเป็นหนี้”

ถ้าความเป็นหนี้ มันปัจจัย ๔ ปัจจัย ๔ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ถ้าปัจจัย ๔ ถ้าเรามีปัญญา เราก็หาของเราไว้ ปัจจัยเครื่องอาศัย

เวลานักปฏิบัติ ถ้าใครทำสมาธิได้เหมือนมีบ้านหลังหนึ่ง คนทำสมาธิไม่ได้ เหมือนคนเร่ร่อน คนไม่มีบ้าน ต้องนอนตามชายคาบ้านคนอื่น แต่ถ้าคนที่ทำสมาธิได้ เหมือนมีบ้านหลังหนึ่ง

ทีนี้ทางโลก เรา รู้จักทุกข์แล้ว เพราะเรามีบ้านหลังแรกพร้อมกับความเป็นหนี้ ความเป็นหนี้ เรามีบ้านหลังหนึ่ง บ้านหลังหนึ่งมันก็เป็นที่พักผ่อน ใครทำสมาธิได้ก็ เหมือนมีบ้านหลังหนึ่ง ดุสิต ทางโลก เราก็มีบ้านของเรา แต่มันพร้อมกับความเป็นหนี้... ใ้ฉันมันเป็นนามธรรม เป็นนามธรรม เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย

ทุกข์เพราะความเป็นหนี้ เวลาคนพ้นจากหนี้ จากหนี้ คนที่เป็นหนี้แล้วพ้นจากหนี้ มันมีความรู้สึก มันเป็นเรื่องความรู้สึก ถ้าความรู้สึก ถ้าความรู้สึกอย่างนั้น มันเป็นหนี้ แต่เขาบอกเลยว่าเขาก็รู้ๆ อยู่ว่าเขาผ่อนได้ เขาผ่อนได้ เขาทำได้ แต่มันก็กังวลใจ เห็นไหม

นี่ไง เวลานั้นก็ปฏิบัติเวลาเขาปฏิบัติกัน เรื่องความกังวลใจ เขาถึงทำข้อวัตรปฏิบัติ เขาจะทำให้เสร็จเรียบร้อยพร้อมกัน แล้วต่างคนต่างปฏิบัติ ไม่ให้กดขี่กัน ไม่ให้เป็นกังวล เขาเรียกว่ามันเป็นกังวล ถ้าเราไม่มีความอะไรเป็นกังวลเลย เราจะปฏิบัติได้ตลอดรอดฝั่ง

ที่นี้พอปฏิบัติ กังวลเรื่องหนี้ กังวลเรื่องนี้ กังวลไปหมดเลย นี่ไปมีบ้านหลังหนึ่ง ทุกข์เพราะความเป็นหนี้ กังวล เห็นไหม แต่เขาก็ผ่อนได้ แต่ผ่อนได้นี้เป็นนามธรรม เราก็ทำของเราไปโดยความเป็นจริงของเรา มันจะมีความสุขคือพ้นจากหนี้ ถ้าพ้นจากหนี้ มีความสุขนะ พ้นจากหนี้ แต่หนี้ความเป็นหนี้ก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่เราจะบอกว่า เราได้บ้านมาหลังหนึ่ง ความเป็นหนี้ หนี้เพราะว่าบ้านหลังหนึ่ง ใ้หนี้พูดถึงการลงทุน

ฉะนั้น ในแนวทางปฏิบัติก็เหมือนกัน เราจะได้สมาธิขึ้นมา เราต้องมีศีล เราต้องมีสมาธิ เราต้องมีศีล เราต้องมีการประพฤติปฏิบัติ มันถึงเกิดสมาธิขึ้นมา ถ้าเกิดสมาธิขึ้นมากก็มีความสุข เวลาสุขใจ สมาธิเป็นที่อยู่ของใจ นี่เป็นเครื่องอยู่ มันมีที่อยู่ของมัน นี่เราหาสมบัติทางโลก ทางโลกด้วย ทางธรรมด้วย เราประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริงของเราขึ้นไป

“๔. ทำงานแล้วได้กลับบ้านทุกวันศุกร์ กลับมาแต่ละครั้ง แม่ก็จะเล่าเรื่องของพ่อ พฤติกรรมของพ่อให้ฟัง”

เราก็พูดไป ลูกก็ต้องแก้ไขเป็นเรื่องธรรมดา

“ก็ให้จับผิดตัวเราเองสิ พ่อจับผิดตัวเราเอง มันจะได้สบายใจ กลับถูกประชด”

ที่นี้คำว่า “ประชด” นี่มันเป็นปัญหาสุกีนทางใจ ใ้หนี้พูดถึงแม่เล่าเรื่องพ่อ แล้วบางครั้งบรวักก็พ่อเล่าเรื่องแม่ บางทีแม่เล่าเรื่องพ่อ พ่อเล่าเรื่องแม่

เพราะบุญกุศลนะ บุญกุศลในครอบครัว ในครอบครัวมีความร่มเย็นเป็นสุข มีทิวทัศน์เสมอกัน คือเข้าใจกัน ความเข้าใจกัน ความเห็นสมดุลงันนี้หายากมาก ความเข้าใจกัน มีความสมดุลงต่อกัน นี่คือน้ำบุญกุศล

แล้วสังเกตได้ น้อยมากที่จะมาวัดพร้อมกันทั้งครอบครัว น้อยมาก ไม่ก็มาทางพ่อบ้าน ไม่ก็มาทางแม่บ้าน ไม่ก็ลูกต่างคนต่างมา ใ้มาพร้อมๆ กันนี้ยาก บางครอบครัวถ้ามาได้ก็นับบุญมากนะ ถ้ามีบุญมากอย่างนี้

ที่นี้พูดถึงว่า เวลาพ่อพูดอย่างนั้น แม่พูดอย่างนั้นนะ เราเป็นคนกลางใจ คนกลาง หมายความว่า อภิชาติบุตร บุตรที่มีปัญญา บุตรที่มีปัญญา พูดอย่างโยมนี้ถูก ให้จับผิดตัวเราเองดีกว่า ให้จับผิดตัวเราเอง ให้พยายามจับผิดเราเพื่อความเป็นธรรม เพื่อจิตใจเราจะได้สูงขึ้น เขาบอกว่า ก็เลยถูกโกรธถูกประชด

อ้าว! มันก็ธรรมดา เพราะอะไร เพราะสายเลือด พอสายเลือดขึ้นมาแล้ว เขาจะเอาสายเลือดไปข่มอีกฝ่ายหนึ่ง ตัวต่อตัวสู้กันไม่ได้ จะเอาสองไปรุมหนึ่ง จะหาเสียงเข้าข้าง แล้วก็ไปรุมอีกฝ่ายหนึ่ง

จะบอกว่า ความเห็นถูกผิดยังไม่รู้เลย เพราะคิดอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียด มันต้องปล่อยวางเข้ามา เป็นขั้นเป็นตอนขึ้นมา อย่าทิวทัศน์ว่าความคิดของตัวเองถูก ตรงนี้มันถูก แต่ไปข้างหน้ามันผิดแล้ว เห็นใหม่ ศีล สมาธิ ปัญญา ความคิดมันละเอียดขึ้นไปเรื่อยๆ เวลาทำงาน อู้ฮู! อาบเหงื่อต่างน้ำนี้ถูกใหม่ ถูก แล้วถึงเวลาแล้ววางใหม่ จบใหม่ ถ้าจบแล้วถึงนั่งสมาธิ ถ้าเป็นงาน เวลาไม่ทำงานนี่ผิดใหม่ ผิด

พระ เวลาเทศน์สอนพระ ข้อวัตรต้องทำใหม่ ต้องทำ ให้ทำให้พร้อมกัน ทำเสร็จแล้ว แล้วค่อยภาวนา ไม่ใช่เวลาเขาทำ ก็ฉันจะภาวนา พอเขาภาวนาอยู่ก็จะไปทำข้อวัตร มันเป็นไปได้ เวลาเขาทำกันนะ อย่าเอาเปรียบ อย่าเอาเปรียบ อย่าเห็นว่าคนอื่นทำแล้วเราไม่ต้องทำ เวลาทำข้อวัตร ทำพร้อมกัน ทำเสร็จแล้วๆ ทำเสร็จแล้วให้ภาวนา เวลาเขาทำเสร็จแล้วจะมาภาวนา ก็จะมาทำ จะมาส่งเสียงกระทบกระเทือนคนอื่น เห็นใหม่

เวลาทำงานอยู่ถูกไหม ถูก แล้วทำไมไม่ปล่อยไม่วางถูกไหม ผิด ทำงานให้จบแล้ววาง วางเสร็จแล้วถึงเวลาภาวนาให้ภาวนา ภาวนาเสร็จแล้ว มาภาวนาแล้วปัญญามันเกิดใหม่ เวลาว่านั่งภาวนาๆ นั่งภาวนาแล้วงานต่อไปละ มันจะว่าเวลาเรื่องหยาบๆ อย่างนี้ถูกไหม ถูก แต่เวลาละเอียดเข้าไปนี่ผิดนะ งานมันละเอียดกว่านี้ ฉะนั้นอย่าทึ่งสิว่าเรามีความคิดอย่างนี้เราถูกๆ

เวลาหลงตาท่านภาวนา ท่านบอกเลย เวลาจิตของท่านเป็นพระอนาคามี มองทะลุภูเขาไปหมด ภูเขานี้ทะเลบุรูโปร่งไปหมดเลย อู๋อู๋! จิตมหัสจรรย์ขนาดนี้ คำว่า “จิตมหัสจรรย์ขนาดนี้” มันสูงส่งมาก อู๋อู๋! มหัสจรรย์สุดยอดเลย แต่เวลาธรรมะมาเตือนเห็นใหม่ “ความสว่างไสวเกิดจากอะไร เกิดจากจุดและต่อม” เวลาย้อนกลับมาพิจารณาจุดและต่อมแล้ว เวลาทำลายแล้ว ไข้ความสว่างไสว ไข้ความว่างน่ะกองชี้ควาย

ก่อนหน้านั้นมันมหัสจรรย์ มันของเลอเลิศ มันของสุดยอด แต่เวลามันทะลุไปแล้ว กองชี้ควาย ของเขาทิ้ง ชี้ควายเขาเอาไปทำปุ๋ย เขาเอาไว้หมัก แต่ตอนที่เรายู่กับชี้ควาย อู๋อู๋! มันมหัสจรรย์มาก

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเขาบอกว่าให้จับผิดตัวเองดีกว่า ความคิดของเราว่าถูกๆ มันถูกตอนนี้ แต่ต่อไปข้างหน้าละ ต่อไปข้างหน้ามันจะพัฒนาขึ้นไปอย่างไร ถ้ามันพัฒนาขึ้นไป

กรณีนี้เราจะบอกว่า มันเป็นระหว่างสองฝ่าย ระหว่างพ่อกับแม่ เวลาสังคมเราน้ำท่วมปาก ถ้าน้ำท่วมปาก แล้วสิ่งที่ยากที่สุด แก่ตัวเองก็ยากอยู่แล้วนะ แก่ตัวเองมันละเอียดขึ้นใจ แก่คนใกล้ชิด คนข้างตัวนี่พูดยากมากเลย ยิ่งพ่อแม่ไม่มีทางเลย

ฉะนั้น ถ้าไม่มีทางบีบ ให้อ่าง ให้อ่าง แล้วเราทำตัวของเรา ทำตัวเป็นกลาง เราทำตัวเป็นกลางนะ ทำตัวเป็นกลาง แล้วทำตัวเราให้เป็นคนดี เขาจะสนใจเราเอง ถ้าเราจะไปแก้ไขเขา เขาไม่ให้แก้ เขาไม่ให้แก้ แล้วจะบอกว่าอาบน้ำร้อนมาก่อนเอ็งนะมึง ไข้ข้อนี้พูดยากเลย

ไข้คำว่า “อาบน้ำร้อนมาก่อน” แล้วไม่ฟังใครเลย นั่นอีกเรื่องหนึ่งนะ ฉะนั้น เราย้อนมาที่ตัวเรา มาที่ตัวเรา แล้วเรามาทำความดีของเรา พยายามทำ

ความดีของเรา ทำความดีของเราให้เป็นที่ไว้วางใจ แล้วเขาจะเอาเราเป็นแบบอย่างเอง เอาเราเป็นแบบอย่างโดยที่ไว้วางใจและไม่ไว้วางใจ โดยที่ไว้วางใจ เห็นไหม โดยที่ไว้วางใจ เขาเชื่อถือ เขาไว้วางใจ สิ่งนี้เอาเป็นอย่างไร

ฉะนั้น มันเป็นเรื่องผลของวิญญูะ มันต้องเป็นแบบนี้ เพราะคนเราต้องมีพ่อแม่ พ่อแม่เราก็มีปู่มีย่า แล้วถ้ามีใครมีครอบครัวเขาก็จะมีลูกมีหลานไป ถ้ามีลูกมีหลานไปนะ ในความคิดเรา เราดีได้ เราทำดีได้ แต่เวลามีลูกมีหลานไป มีลูกมีหลาน ถ้าเป็นอภิชาติบุตร บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่ บุตรที่เสมอพ่อแม่ บุตรที่ต่ำกว่าพ่อแม่ มันมีร้อยแปด ผลของวิญญูะ ถ้าผลของวิญญูะ เราไปเจอสิ่งใดแล้วย้อนกลับมาที่เรา ย้อนกลับมารักษาใจเรา อย่างที่สอนพ่อแม่ ให้ดูใจเราดีกว่า ย้อนกลับมาที่ใจเรา

หน้าที่ หน้าที่เป็นพ่อเป็นแม่คน เราต้องเลี้ยงลูกของเราให้เป็นคนดีที่สุด เพราะอะไร เพราะว่าสิ่งนี้มันเป็นเรื่องความภูมิใจของเราหนึ่ง แล้วมันเป็นหน้าที่ของคนดี แล้วหน้าที่ของเรากับพ่อแม่ เห็นไหม กตัญญูกตเวทิตะเป็นหน้าที่ของคนดี เราก็ต้องกตัญญูกตเวทิตะกับพ่อแม่เรา เรื่องธรรมดา เราต้องทำ

สิ่งนี้ก็เหมือนกัน ต้องทำ แต่เวลาถามปัญหา มาที่เราพูดให้ฟัง บอกว่ามันยาก มันยากเพราะเรื่องกิเลส มันยากเพราะเรื่องกิเลส มันยากเพราะว่าอาบน้ำร้อนมาก่อน เพราะอะไร เพราะสถานะ กาลเวลา เวลาสุดท้ายแล้วนะ พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ลูกหลาน เหลน ๒๔ ชั่วโมงเท่ากัน เข็มนาฬิกาอันเดียวกัน หมุนเหมือนกันเลย แต่แต่ละคนคิดไม่เหมือนกันสักคน แต่ ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน

แล้ว ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน ของจริงๆ ๒๔ ชั่วโมง อริยสังฆมันก็อันเดียวกันนั่นแหละ แต่ว่าสถานะมันแตกต่างกัน สถานะแตกต่างกัน มันก็เรื่องน้ำท่วมปาก ถ้าน้ำท่วมปาก เราก็ดูแลใจเรา เข้าใจนะ ถ้าเรามีธรรมะหล่อเลี้ยงใจนะ เรื่องนี้เราเข้าใจได้ ถ้าเราไม่มีธรรมะหล่อเลี้ยงใจนะ แล้วเราจะทำตัวอย่างไรละ เราจะทำตัวอย่างไร

แต่ถ้าโดยความเห็น คนที่เป็นสัมมาทิฐิ คนที่สังฆธรรมก็พูดอย่างโยมนี้ถูก แม่ก็คือแม่ เราก็รักแม่เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ของแม่ พ่อก็คือพ่อ เราก็รักพ่อร้อยเปอร์เซ็นต์ของพ่อ ปู่ก็คือปู่ เราก็รักปู่ในร้อยเปอร์เซ็นต์ของปู่ นี่ตามหน้าที่ เราเคารพตามนั้นเลย แล้ว

นิสัยของท่าน ความเห็นของท่าน นั่นอีกเรื่องหนึ่ง ความเห็น นิสัยของท่าน เพราะว่ามันเป็นเรื่องผลของวิญญูะ ความเห็นของคน เพราะคนมีกิเลส

เวลาเราพูดถึง พ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของลูก ไซ้ เป็นพระอรหันต์ของลูก ให้ชีวิตนี้มา แต่พ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของลูกเป็นพ่อแม่ที่ดีด้วย โอ้ย! เราชื่นใจเลย แต่พ่อแม่ของเราเล่นการพนัน พ่อแม่ของเราติดเหล้าเมายา อันนั้นเป็นจริงนิสัยของท่าน เวลาพูด เวลาพ่อแม่พูดกับลูกก็พูดยิ้มแฉะๆ พ่อทำแค่นี้ไม่เป็นไรเนาะ กินเหล้าเมาแป้เลย ไม่เป็นไรเนาะ ลูกก็บอกไม่เป็นไรคะ เพราะอะไร เพราะต่างคนต่างรู้ที่อยู่แก่ใจใจ แต่ผลของวิญญูะ ผลของวิญญูะคือทนแรงขับเคลื่อนของกิเลสไม่ไหวถึงได้ทำอย่างนั้น แต่ถ้าเราทำของเราได้ เราดูแลใจของเรา นี่พูดถึงว่าเรื่องน้ำท่วมปากเนาะ

ฉะนั้น สิ่งทีบอกว่ เขาใช้วิธีคุยกับแม่ คุยกับพ่อ แล้วจะเลือกอยู่ข้างใด

นี่พูดถึงเวลาต้องให้เลือกข้าง เราไม่เลือกข้าง เพราะเขาเขียนว่า “ปฏิบัติดีต่อกันเท่าที่ทำได้แบบไม่ค้ำใจในใจ และยังกตัญญูต่อทั้งคู่”

ยังกตัญญูต่อทั้งคู่ อย่งไรๆ เราก็กตัญญูตเวที เห็นไหม พ่อแม่ของเรา เวลาพระเรามีพ่อแม่ เพราะพระเกิดมาจากมนุษย์ มนุษย์มีพ่อแม่อยู่แล้ว มาบวชพระแล้ว เวลาไปหาครุหาอาจารย์ “พ่อแม่ครุจารย์” พ่อแม่ครุจารย์เป็นทั้งพ่อทั้งแม่ เป็นทั้งครูบาอาจารย์ เวลาจิตของเรานะ เวลามันอันตู่ มันไปไม่ได้ มันทุกข์ยากมาก แล้วเวลาครูบาอาจารย์ท่านประคอง ประคอง แล้วเวลาท่านคอยชี้แนะ คอยบอก คอยให้อุบาย แหม! มันมหัศจรรย์มาก เวลามันผ่านไปนะ มันเหมือนจะไปไม่ได้ มันเหมือนคนเรามันจนตรอก เวลาจนจนตรอก

แล้วทางโลก เวลาอกหัก โอ้ย! จะเป็นจะตายเลยนะ ใ้เวลานี้เวลาจนตรอกมันยิ่งกว่านั้น ยิ่งกว่าอกหัก แล้วเวลาครูบาอาจารย์ท่านให้อุบายให้ส่องทางให้เราทะลุไปได้ ใ้ไฮ! ทำไมมันจะไม่เคารพรัก

ดูสิ เวลาพระอานนท์ เวลาเทวทัตปล่อยข้างนาฟ้าศิริจะมาไสมาชน ยืนขวางเลย พระอานนท์นี่ยืนขวางเลย สละชีวิตแทนเลย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไม่

ต้อง ท่านจัดการเอง นี่เวลาครูบาอาจารย์ท่านสละชีวิตเพื่อครูบาอาจารย์ได้เลย นั่นมัน เป็นสัมมาทิฐิ เป็นธรรมนะ เป็นสิ่งที่ดี

แต่ในสังคมส่วนใหญ่แล้วมันหน้าไหว้หลังหลอก เวลาปากพูด ปากหวาน รัก มาก กตัญญูมาก แต่เบื้องหลังทำลายทั้งนั้นเลย อันนี้พูดถึงวงการของกิเลสนะ แต่ถ้า เป็นธรรมะ ในฝ่ายพระ ครูบาอาจารย์ท่านจะรู้กัน อันนี้พูดถึงในวงของพระ

แม้แต่ว่า โยมมาบอกใจ โยมมีพ่อแม่ แล้วแม่บอกว่าให้ไปบอกพ่ออย่างนั้น บอกพ่ออย่างนี้ นี่พูดถึงในเรื่องของโยม

ในวงการของพระ ในวงการของพระนะ เวลาพระไปเจอครูบาอาจารย์ พ่อแม่ครู อาจารย์ฯ โอ๊ย! ทั้งเคารพ ทั้งรัก โอ๊ย! ร้อยแปด นี่ในทางโลกเขาก็มี แล้วพระ เวลาพระก็ เหมือนโยม พระก็มีพ่อแม่เหมือนกัน แล้วเวลาพ่อแม่ก็รัก พระองค์ไหนไม่รักพ่อรักแม่ บวชก็บวชเพื่อพ่อเพื่อแม่ แล้วยิ่งปฏิบัติขึ้นไปแล้วยิ่งเห็นสายบุญสายกรรม มันยิ่ง สะเทือนใจ แล้วเวลามาอยู่กับครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์ เวลาจิตเราติดขัดขึ้นมา ท่านบอกท่านสอน โอ้โฮ! มันเคารพบูชา ถึงว่าสละชีวิตแทนกันเลย สละชีวิตแทนกันเลย ความรักอย่างนี้มันเป็นความรักอันหนึ่ง

ฉะนั้น อยู่ในสังคมโลกเนาะ น้ำท่วมปาก น้ำท่วมปาก อย่าให้มันท่วมหัวใจ เรา รักษาใจเรา ปฏิบัติของเราเพื่อประโยชน์กับเรา เอวัง